

Наредна поглавља посвећена су догађајима у вековима који следе и такође пропраћена бројним картама, графикама, илустрацијама, сликама новчића, плановима насеља, старим разгледницама, фотографијама, грбовима, корицама књига, да би се прича о бурној историји Баната завршила XX веком, тј. 1951. годином. Одлика ових поглавља је да описују не само сеобе, ратове, буне, револуцију, природне катастрофе, епидемије, него и догађаје из свакодневног мирнодопског живота, као што је податак да постоји писани документ из 1494. године о томе како је за двор угарског краља Владислава II купљено буре вршачког вина, или година отварања прве апотеке у Вршцу (1784).

У последњем поглављу, *Прилозима*, налазе се карте: „Банат у средњем веку“, „Карта Угарске из 1695. године“, „Карта Угарске из прве половине 18. века“, „Карта Угарске из 1780. године“, „Тамишки Банат на Мерсијевој карти 1724. године“, „Недатирана стара карта Баната и ширег подручја“, „Карта Мађарске на почетку 18. века“, „Карта Тамишког Баната из 1790. године“, „Карта Угарске из 1838. године“, „Делови јужне и централне Европе на карти из 1846. године“, „Карта Аустрије и Мађарске средином 19. века“, „Војводство Српско и Тамишки Банат (1849–1860)“, „Карта жупаније Северин из 1879.“, „Мађарска, Трансилванија и Банат 1894. године“, „Карта пошта и телеграфа у Угарској 1902. године“, „Приказ дела плана каналске мреже на подручју бечкеречког и темишварског дистрикта 1753. године“, „Карта регулације каналских вода на под-

ручју Тамишког Баната 1835. године“, „Приказ Тамиш-Бегејског каналског система у Банату из 1870. године“, „Карта с приказом дела Тамиш-Бегејског каналског система у горњем Банату крајем 19. века“ и „Карта Крашко-северинске жупаније на почетку 20. века“.

Шта недостаје овој књизи? Труд аутора да прикажу само један део библиотечке грађе који је веома значајан за сваки фонд завичајне збирке изискивао је обимна истраживања и тражење начина да се он што потпуније представи. Сами приређивачи кажу да су за собом оставили велики број карата које, због ограниченог обима публикације, нису могле у њу да уђу. Међутим, читалац поставља себи једну дилему: да ли карте служе као илустрација историјских догађаја описаних у књизи или ови догађаји објашњавају карте. Надаље, врсни библиотекари као што су приређивачи ове књиге, морали су да посвете више пажње опису онога што је заиста неопходно када су карте у питању: опис: њихова природна величина, размере, како су доспеле у збирке, али и начин чувања, заштите, услови давања на коришћење, што би сигурно библиотекарима завичајних збирки послужило као добар пример из праксе.

Шта смо добили овом књигом? *Карте Баната* сигурно ће чинити саставни и незаобилазни део фондова завичајних збирки, посебно библиотека са подручја Баната. Омогућиће библиотекарима да корисницима које занима ова тематика понуде веома драгоцене и ретке примерке библиотечких јединица окупљене на једном месту.

## Библиотека у Димитровграду на тремеђи векова

Бранка Драгосавац  
Библиотека града Београда  
bebadrag@gmail.com

Георгиев, Елизабета. *111 година књиге: Библиотека у Димитровграду: 1898 – 2009*.  
Димитровград: Народна библиотека „Детко Петров“, 2010.

Као и код других народа чије су државе настале ослобађањем од отоманске окупације, и културна историја Срба неодвојиво је повезана са настанком, друштвеним моделом и померањем граница саме државе. Туђинска власт, ратови и нестабилни положај пограничних места, онемогућавали су делимично или у потпуности развој културе, што се одражавало на оснивање, рад и финансирање библиотека. У новој књизи *111 година књиге: Би-*

*блиотека у Димитровграду: 1898 – 2009* ауторке Елизабете Георгиев, налазимо значајне доказе ове тврдње.

Пратећи историјски развој Цариграда, касније, 1950. године, преименованог у Димитровград, који је кроз више векова дугу историју повезивао Београд, Софију и Цариград и због свог положаја био спона између истока и запада, често прелазило границе Србије, „одлазио“ у Бугарску да би се поново враћао у Србију, ауторка ове моногра-



фије, кроз „три“ века истражује и зналачки повезује две културе и рад њихових институција.

Како је Цариброд, након ослобођења од Турака (1878) припао Бугарској, све установе културе формирају се под бугарским утицајем, те из овог периода датира и прво Читалиште, основано на иницијативу глумачког друштва, тек 1898. године. У историјској перспективи, оснивање Читалишта у Цариброду значајно је каснило у односу на читалишта у Србији, која се у овом периоду већ гасе. Ауторка не пропушта прилику да испише и податке претходних истраживача, који су, без посредних доказа, наводили да је Читалиште у Цариброду основано чак пет деценија раније, али како писаних трагова нема све до 1898. године, она доноси закључке искључиво на основу истражених и штампаних докумената, оснивачких аката и писама Министарства народне просвете Кнежевине Бугарске о потврди Статута царибродског читалишта. Елизабета Георгиев приказује и најчешће форме рада у Читалишту, које су типичне за рад народних читалишта у Бугарској крајем XIX, почетком XX века. Након припајања града Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, 1919. године, оно је наставило свој рад у Бугарској као „Царибродско избегличко читалиште“. Ново царибродско Читалиште основано је 1931. године, под окриљем Југословенског омладинског клуба. Аутор врло вешто даје упоредну анализу ове две институције, као и каснији развој читалишта у царибродском округу која представљају основу сеоских јавних библиотека, све до 1943. године.

У првом делу монографије, осим о оснивању читалишта, односно читаоница и библиотека до 1945. године, ауторка значајну пажњу посвећује изучавању историје штампе у Цариброду. Она кратко описује прве периодичне публикације, које су с почетка XX века покренуте од стране царибродске интелигенције, а сведок су „историјског, политичког, образовног и културног развоја града“ и значајан чинилац у истраживачким радовима. И сама ауторка не пропушта прилику да у више наврата нагласи да, поред архивске грађе у Библиотеци „Детко Петров“, архива у Софији и Димитровграду, основу података за израду ове књиге чине текстови у периодичним издањима *Домашен учитељ, Цариброд, Нишава и Клојштар*.

Други део, под насловом *Како је расла књига у Димитровграду*, доноси информације о настојањима да се од мале читаонице створи библиотека која би могла својим фондовима и културно-просветним манифестацијама да задовољи нарасле потребе становника за културом и читањем. После рата, 1945. године, као и у другим местима у ослобођеној земљи, тако и у Цариброду, говорило се и радило на оснивању културних институција, тако је рођена идеја о формирању Градске библиотеке „Христо Смирненски“. Рад ове установе, како наглашава аутор, заснивао се на ентузијазму грађана, који су поклањали књиге и добровољном раду библиотечких радника. Наредни период од пет година није донео значајније промене, све до 1950. године, када је Библиотека добила нове просторије у згради новосаграђеног Дома културе, а преименована је у Среску библиотеку „Христо Смирненски“ – Димитровград.

Залажући се за осамостаљивање, Библиотека је прошла кроз дуги, вишедеценијски период, у којем је функционисала у саставу Центра за културу и забаву (1964 – 1996), и добила нови назив „Библиотека центра за културу и забаву“.

Иако је радила са недовољним средствима, у неусловним и „тесним“ просторијама, које нису задовољавале потребе ни смештаја целокупног фонда, ни захтеве корисника, сви запослени трудили су се да читаоцима пруже најбоље информације и организују културно-просветне манифестације. Од 1973. године, након што је први запослени у Библиотеци положио стручни испит, целокупно пословање усклађује се са Законом о библиотечкој делатности. Овај период развоја ауторка не назива животом, већ животарењем Библиотеке и у више наврата истиче да су њен рад дефинитивно обележили ентузијазам и залагање свих запослених.

Централни део текста Елизабета Георгиев посвећује раду „нове Библиотеке“, јер нови живот Библиотеке „Детко Петров“ у Димитровграду започео је септембра 1996. године, када је добила статус самосталне установе и уселила се у нове просторије. Данас она представља „водећу установу у граду и својеврсног лидера у културном животу средине“. Својим фондовима, издавачком делатношћу, програмима и пројектима, унапређује културни ниво грађана, али истовремено врло активно подржава и научно-истраживачки рад свих запослених.

Фонд књига подељен је на: „фонд књига на српском за одрасле (23344), фонд књига на бугарском за одрасле (7853), фонд књига на српском за децу (4431), фонд књига на бугарском за децу (1306), фонд старе и ретке књиге (115), фонд књига на страним језицима (457) и завичајни фонд (273)“, који у потпуности одговарају и задовољавају потребе корисника, како већинског становништва, тако и мањина које говоре бугарским језиком. Подржавајући обе културе и оба језика, а како би задржала статус добре библиотеке и „чувара културног идентитета“, Библиотека наставља да попуњава фондове квалитетним публикацијама на српском и бугарском језику, а допуњава их и својим издањима.

Осим тога, ауторка није занемарила ни културно-просветну активност Библиотеке, као значајног чиниоца за популарисање језика, књиге и културе. У највећем проценту, ове активности окренуте су деци и младима (65%), који су и најбројнија уписана категорија корисника; а у циљу васпитавања младих у генерацију која ће бити окренута и посвећена читању у ери компјутера и других „занимљивијих“ медија. У организацији културних манифестација Библиотека и запослени у њој сарађују са свим установама културе у граду и самим тим учествују у „креирању културног живота средине“. На основу свега приказаног, Елизабета Георгиев с правом закључује да данас Библиотека представља „право место за сваког човека“. Највеће заслуге за овакво стање свакако припадају запосленима у овој институцији, који, иако их је мали број, својом посвећеношћу и ентузијазмом постижу високе стандарде библиотечарске струке.

Сагледавајући значај мисије библиотеке и библиотечарства у целини, знајући да све што није записано бива заборављено, ауторка прилозима проширује поља свих будућих истраживача и хроничара овог подручја. Исписујући све Статуте, Правила читалишта, али и имена њихових оснивача, добротвора, чланова управних и надзорних одбора и запослених у њима, чува од заборава све који су радили, помагали на овај или онај начин, подржавали оснивање и рад ових институција.

Књига *111 година књије: Библиотека у Димитровграду: 1898 – 2009* посвећена је Момчилу Андрејевићу „чији је рад обележио 40 година активности Библиотеке у Димитровграду“, и коме се Елизабета Георгиев захваљује на залагању и раду, као првом хроничару ове Библиотеке, а сам крај монографије представља још један осврт на његов рад и ентузијазам.

Осим историје јавне библиотеке у Димитровграду, ауторка је прикупила и податке о оснивању библиотека и читаоница у целом округу, као и у радним организацијама, којих током 111 година није било много, али су својим радом обележиле период у којем су обављале узвишену библиотекарску мисију.

Ова монографија представља значајан допринос истраживању српског библиотекарства у целини. Ауторка је опсежним истраживањем архивске грађе у Димитровграду, Софији и Библиотеци „Детко Петров“, као и свих доступних монографских, серијских публикација са овог подручја исписала сведочанство о културним приликама једне средине, чиме је показала, што су подвукли и рецензенти, проф. др Гордана Стокић Симончић, проф. др Марија Младенова и проф. др Борјанка Трајковић, да и мале средине имају велике истраживаче и да у овим смутним временима заслужују да буду велики и остану запамћени.

## Визуелно благо библиотека

Александар Радовић  
Библиотека Матице српске, Нови Сад  
araddovic@yahoo.com

Самокал-Јовановић, Александра и Емилија Радмиловић, прир. *Визуелно благо библиотека југоисточне Србије*. Лесковац: Народна библиотека „Радоје Домановић“, 2010.



Публикација *Визуелно благо библиотека југоисточне Србије* објављена је у оквиру „Малих регионалних пројеката“, ангажовањем стручњака из пет домаћих библиотека.

Библиотеке „Бора Станковић“ из Врања, „Светозар Марковић“ из Зајечара, „Стеван Сремац“ из Ниша, Народна библиотека Пирот и „Радоје Домановић“ из Лесковца, представиле су библиотечку грађу која је широј јавности недовољно позната.

Приређивачи хронолошки представљају активности библиотека и скрећу пажњу на фондове некњижне библиотечке грађе „који су неправедно запостављени, а који су право културно благо и драгоцен извор информација...“<sup>1</sup> Опаска да ће „једног дана“ све модерне библиотеке личити једна на другу, а једини њихов спецификум биће завичајна одељења, посебно аргументује овај пројекат-књигу.

Некњижна грађа каталогизира се у многим српским библиотекама (и у различитим програмима), али су у овом каталогу фотографије, разгледнице, плакати, посматрани као јединствена целина. Специфичност сваке библиотеке јасно је назначена. У оквиру такве концепције сазнаје се да Народна библиотека „Стеван Сремац“ из Ниша располаже „Кабинетом графике, јединственим у земљи, са око 200 оригиналних графичких отисака.“<sup>2</sup>

Библиотека „Бора Станковић“ поседује у фонду познату црно-белу фотографију полупрофила књижевника чије име носи. Из пропратног текста сазнаје се и да су се „стари Врањанци“ окупљали око радње Јована Стаменковића Тодорца где се формирало „језгро“ садашње библиотеке.

Куризитет оваквих издања и пројекта *Визуелно благо библиотека југоисточне Србије* је да реч „подржава“ фотографију и каталог. За разлику од сличних стручних публикација у којима су теме ретко илустроване, овде су у првом плану уметнички каталози и проспекти који и сликом сведоче о трајању „установа за чување књига“. Ту су фотографије из Зајечара полазника школе играња (1910), плаката „са лумпераја“ (1922), плакат који позива на изложбу коња (1926). У дигиталној збирци лесковачке библиотеке привлачи пажњу фотографија из Балканских ратова, али и програмска афиша Родиног позоришта из 1945. године. Приказани су и дама из Ниша у крзеном капуту на фотографији Сотира Недељковића из 1926. године, касарна у Бизерти (1916?), разгледница старе железничке станице у Пироту и плакат за Сајам научне фантастике у истом граду (2001), као и каталог пиротских ћилима...

*Мали регионални пројекти* потврђују да су библиотеке, установе превасходно усмерене на рад са корисницима, спремне да и „материјал који није књига“ набаве, обраде и ставе на јавни увид. Документима различитих формата и

<sup>1</sup> *Визуелно благо библиотека југоисточне Србије* (Лесковац: Народна библиотека „Радоје Домановић“, 2010), [3].

<sup>2</sup> Исто, 53